

ITINERA
Expertise - Pathways - Impact

CORONAPLAN VOOR EEN ROBUUSTE TOEKOMST

Noodplan. Aan de slag!

**CORONAPLAN
VOOR EEN ROBUUSTE TOEKOMST**

Noodplan. Aan de slag!

Auteurs

Leo Neels
Ivan Van de Cloot
Marc De Vos
Johan Albrecht
Jean Hindriks
Simon Ghiotto
Joël Van Cauter

Dit is een uitgave van Itinera Institute

© Itinera Institute

Zetwerk & cover: Goe gezet

Itinera Institute

Itinera's coronaplan voor een robuuste toekomst

Brussel, 2020, 44 pagina's

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of vermenigvuldigd door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

INHOUD

---

1. INLEIDING	7
2. DE GOEDE OVERHEID	9
3. DE NIEUWE ECONOMIE EN ARBEIDSMARKT	11
3.1. Inkomen van de overheid	11
3.1.1. Efficiënt schuldbeheer	11
3.1.2. Eerlijke fiscaliteit	12
3.2. Herstelbeleid	15
3.2.1. Liquiditeit en solvabiliteit	15
3.2.2. Relance	15
3.3. De nieuwe economie	17
3.3.1. 90% globalisering	17
3.3.2. Externe afhankelijkheid/strategische industrie	18
3.4. DE NIEUWE ARBEIDSMARKT	20
3.4.1. Eerste lijn: noodmaatregelen	20
3.4.2. Tweede lijn: herstelmaatregelen	21
4. VERZORGINGSSTAAT	24
4.1. GEZONDHEIDSBELEID	24
4.1.1. Een activerend preventiebeleid	24
4.1.2. Mentale gezondheid	25
4.2. PENSIOENEN	30
4.2.1. Risico's delen met iedereen	30
4.2.2. Valorisatie van werk en flexibiliteit op het einde van de loopbaan	31
4.2.3. Universeel pensioenrekeningsysteem	31
4.2.4. Een tweede pijler op basis van kapitalisatie voor iedereen	32

4.3. GEZINS-EN JONGERENBELEID	32
4.3.1. Wiens verantwoordelijkheden?	32
4.3.2. Voorbij het silodenken	33
4.3.3. Gerichte ondersteuning in precaire situaties	33
4.4. Onderwijs	34
4.4.1. Een doeltreffend onderwijs	34
4.4.2. Een motiverend onderwijs	35
4.4.3. Meer praktijkgericht onderwijs	35
4.4.4. Een gedifferentieerd onderwijs dat de digitale mogelijkheden mobiliseert	36
4.4.5. Een onderwijs zonder vroegtijdige schoolverlaters	37
5. NIEUWE SAMENLEVING	38
5.1. GREEN (NEW) DEAL / KLIMAAT EN ENERGIE	38
5.1.1. Corona en de Green Deal van de EU	38
5.1.2. De Belgische kernuitstap	38
5.2. INCLUSIEVE SAMENLEVING	39
5.2.1. Migratiebeleid	39
5.2.2. Integratiebeleid	40
5.2.3. Armoedebeleid	41

1. INLEIDING

Itinera heeft in deze crisis als denktank al aanbevelingen gegeven rond (i) het initiële crisisbeleid met maatregelen <https://www.itinerainstitute.org/nl/artikel/update-uitzonderlijke-tijden-vragen-uitzonderlijke-maatregelen/> en (ii) een verstandig exitbeleid <https://www.itinerainstitute.org/nl/artikel/exitstrategie-met-perspectief/>.

Deze nota draagt ideeën en aanbevelingen aan voor de komende periode waarin de regering de volmachten terug inwisselt voor een ‘normaal’ functioneren.

Het nieuwe normaal moet anders zijn.

Het land heeft zeer grote veerkracht getoond bij de coronacrisis : medici en verpleegkundigen, de onderwijswereld, ouders die thuiswerkten én voor hun kinderen zorgden, er zijn zo veel voorbeelden, ook de bevolking die massaal de zorgmaatregelen naleefde en bijdroeg tot de dalende besmettingscurve.

Het land moest snel en ongedifferentieerd defensieve maatregelen treffen, met de nadelen vandien. We staan nu voor de uitdaging van een offensief beleid, dat best vertrekt van een visie op de toekomst, en niet een restauratie van het verleden. Dat beleid moet een nieuw perspectief aan de bevolking bieden. De veerkracht van velen werd op de proef gesteld, zeker ook mentaal. Daar moet nu perspectief tegenover staan van een betere toekomst.

Al voor corona beseften jongeren dat de vergrijzingfactuur van de naoorlogse generatie naar hen werd geschoven; steeds meer kwam daar het beeld van een zware klimaatfactuur bij. Corona creëert nu met een extra begrotingskater ook een financiële coronafactuur. Er is behoefte aan een sterk en motiverend toekomstplan dat de economische motor herstart en herstelt.

Het gaat echter niet alleen om financiën en economie. De psychologische factuur van de crisis duidt aan dat een sterk toekomstplan ook maatschappelijke cohesie moet verbeteren.

De crisis confronteerde ons ook met de zwakke punten in onze samenleving. Bestuurlijk vielen we door de mand zonder dat het nog echt verraste: op kritieke punten werden we geconfronteerd met zwakheden in ons bestuur. We bleken niet goed in staat om onze ouderen in de RVT's adequaat op te vangen, angst en onzekerheid kregen grote bevolkingsgroepen in de ban, vele groepen – en vooral ook jongeren – schreeuwden hun behoefte aan psychologische bijstand uit. Te veel mensen in of op de grens van armoede kwamen terecht in schrijnende toestanden, getuige de sterke stijging bij OCMW's en zelfs voedselbanken.

Naast de economische herstart zijn dat aandachtspunten van het nieuw beleid. De verzorgingsstaat kon, met tijdelijke steunmaatregelen zoals de tijdelijke werkloosheid en dergelijke wel wat van de schok absorberen, maar dit vergde een buitengewone financiële inzet, gefinancierd met schulden die nog toevoegden aan de reeds al te hoge schuld van voor de crisis.

We hebben nu een daadkrachtige herstart nodig van de economische motor om welvaartsgroei te realiseren, ook met belangrijke overheidsinvesteringen in toekomstgerichte infrastructuur zodat de economie haar adem terugvindt. Een sterke welvaartscreatie met goed draaiende bedrijven is de beste garantie voor een beter sociaal en inclusief beleid. Dat vergt eerlijke belastingen, een herziening van de financiering van de overheid, een herijking van haar echte taken en een dominante zorg voor haar kostenefficiëntie.

De nieuwe overheid, die zichzelf integraal moet heruitvinden als een doelgerichte en kostenefficiënte machine, moet opnieuw perspectief creëren voor wie gedesoriënteerd geraakte door deze georganiseerde stilstand. Onze generatie moet de moed hebben om opnieuw perspectief te creëren voor allen. Dat vergt een goede overheid, die daadkrachtig een innovatief beleid opzet, niet met het oog op gevestigde belangen, verworven rechten, of een terugkeer naar het verleden.

Een nieuw beleid moet inclusief zijn en zich richten op *le vivre ensemble*. Sociale en psychologische fractures moeten worden hersteld en voorkomen, en milieu -en klimaatzorg moeten omarmd worden door een florerende economie.

Efficiënt, duurzaam en inclusief: op die wijze creëren we een economie die werkt voor allen en een samenleving die verbindt met het oog op een toekomst waarin welvaart en welzijn herijkt worden en geborgd zijn.

2. DE GOEDE OVERHEID

Maak een noodregering om direct aan de slag te gaan met de gevolgen van de coronacrisis en vorm daarnaast een staatsconferentie die een nieuw politiek functioneren uittekent.

Er moet nu echt een federale regering komen, zonder verder tijdverlies na de mislukte pre-formatiegesprekken sedert de vorige federale verkiezingen.

Ze moet een noodplan voorstellen van economische en maatschappelijke relance dat gaandeweg wordt voorgesteld, uitgewerkt en geëvalueerd.

Om die reden moet ze steunen op een zo breed mogelijke werkbare parlementaire meerderheid en kunnen functioneren als een noodcomité van nationale eenheid.

Desnoods moet een intendant de impasse die nu al méér dan een jaar duurt doorbreken en een klein kernteam samenstellen rond dit noodplan.

Het gaat niet meer of minder over de noodzaak van de uitwerking van een noodplan in continuïteit met de inmiddels uitgevaardigde maatregelen. Het plan rust op een gedragen toekomstvisie en ambitie voor de volgende 10 tot 15 jaar.

De regering moet bereid zijn een consistent en doelgericht beleid te voeren van herstel van de economie en welvaartscreatie, en versterking van de maatschappelijke cohesie. Federale en regionale regeringen werken samen en toetsen hun besluiten inzake de relance af op tot optimale resultaten te komen.

Geheel los van de noodregering wordt een staatsconferentie opgezet die een nieuwe structuur uittekent, gelet op de vele dysfuncties waaraan het land lijdt niet in het minst de quasi-verdamping van politieke consensus op federaal vlak.

De focus van die staatsconferentie betreft enerzijds een drastische reductie van beleidslagen en bemanning, en anderzijds een doelgericht en kostenefficiënt apparaat.

- Een grondwettelijk beginsel van *Bundestreue* moet alle beleidsniveaus verplichten om alles wat ze beslissen mede in het licht te stellen van de vooruitgang van alle gefedereerde eenheden en van het federaal geheel. Samenwerking en wederzijdse versterking zijn de richtlijnen.
- Het aantal bestuurslagen wordt herleid tot drie: federaal, regionaal, lokaal; tussenniveaus worden opgeheven.
- Alle bevoegdheidsdomeinen worden op homogene wijze bij één niveau ondergebracht. Er kan uitgegaan worden van één regelgevingsniveau en gedecentraliseerde uitvoering, of van één niveau dat inkomsten verzamelt en verdeelt.
- Het lokaal bestuursniveau wordt versterkt door fusie van gemeenten tot levensvatbare en bestuurskrachtige entiteiten, met grote operationele autonomie.
- Federalisme is per definitie een evolutieproces. Geconfronteerd met budgettaire beperkingen en de druk voor meer efficiëntie, ontstaat een dubbele dynamiek waarbij bepaalde bevoegdheden gecentraliseerd en andere gedecentraliseerd worden. Een herziening van de bevoegdheidsverdeling in het Brussels Gewest is essentieel om de besluitvorming te vereenvoudigen en een vorm van controle te waarborgen. Van de negen gezondheidsministers in België is meer dan de helft gelinkt aan een Brusselse instelling.
- Overheden maken maximaal gebruik van digitale technieken.

Lees meer over de goede overheid in 'Goed bestuur in Brussel' (2019) van Jean Hindriks en Joël Van Cauter, en 'Op zoek naar goed bestuur: De voorwaarden voor succes' (2015) van Jean Hindriks.

---

3. DE NIEUWE ECONOMIE EN ARBEIDSMARKT

3.1. Inkomen van de overheid

3.1.1. Efficiënt schuldbeheer

Corona heeft de overheidsschuld vergroot. Maar we hadden ook pre-corona te veel overheidsschuld. Vergrijzing speelt een grote rol. We moeten structureel een andere aanpak invoeren voor onze begroting. Een begroting die zorgt voor buffers en een schok kan opvangen¹.

Er heerst een crisis. Nu streng besparen is geen oplossing. Een groeiende economie, een grotere meerjarenverantwoordelijkheid van de begroting en het verhogen van efficiëntie en effectiviteit van de uitgaven is dat wel. Wel moet er op een bepaald moment opnieuw een perspectief gecreëerd worden voor schuldafbouw.

Met een groeiende economie en een rente die lager blijft dan deze groei kan de schuld progressief worden afgebouwd en een schuldenexplosie worden vermeden.

Een doorlichting inzake **efficiëntie** en effectiviteit van de uitgaven van onderwijs, pensioenen, gezondheidszorg, klimaatbeleid was voor de coronacrisis essentieel en zal dat ook erna zijn. Het structureel begrotingstekort wordt ook na corona voor een belangrijk stuk bepaald door de vergrijzingskosten. Maatregelen om die in te perken, de werkzaamheidsgraad te verhogen en de productiviteitsgroei op een robuuste wijze te versterken blijven essentieel.

We hebben een kader nodig dat limieten stelt aan het opportunisme. Mechanismen voor meer verantwoordelijkheid zijn meerjarenbegrotingen.

Er zijn landen met een kader van meerjarige planning zoals het systeem van Automatic Budgeting Systems (ABS) of een slimme variant op de Duitse ijzeren regel².

---

1 Van de Cloot, Ivan, Roekeloos, Lannoo, 2014

2 Van de Cloot, Ivan, De rekening moet kloppen, Borgerhoff-Lamberigts, 2014

3.1.2. Eerlijke fiscaliteit

Slim schuldbeheer kan erin slagen de schok uit te vlakken. Het is dan ook om deze reden niet het moment voor avonturen met allerlei gelegenheidsbelastingen. Wel bestond voor corona de nood aan een doordachte fiscale hervorming en die blijft³.

Vooraf géén ad-hoc ingrijpen dus maar een grondige en doordachte fiscale hervorming gebaseerd op eerlijkheid, neutraliteit en stabiliteit, en een verlaging van de druk op arbeid.

- Lagere sociale bijdragen
- Schrappen van ondoelmatige fiscale aftrekken en verlagen transitiebelastingen
- Waar wel nog marge is: slimme aanpassingen van fiscaliteit inzake milieu, consumptie, import, meerwaarden, en significant digitale aanwezigheid.

Onze fiscaliteit is te hoog, te complex en belast ook vaak de verkeerde mix. De economische schade per geïnde inkomenseenheid is te hoog. Belangrijke aanbevelingen bij de herziening gaan uit van een verschuiving weg van arbeid ondermeer via lagere sociale bijdragen op de factor arbeid. De middelen daarvoor kunnen onder andere komen van het schrappen van ondoelmatige fiscale aftrekken. Koppel iedere fiscale maatregel aan één, hooguit twee meetbare doelstellingen. Alleen dan kun je de maatregel ook evalueren op haar effectiviteit en efficiëntie. Het parlement moet zijn rol vervolgens ten volle kunnen spelen om die maatregelen periodiek te kunnen evalueren. Een verbreding van de belastingsbasis levert niet alleen middelen op om te injecteren in een lagere druk op arbeid, ze leidt ook tot een efficiënter belastingsysteem. De impliciete belastingsvoet op consumptie bedraagt 21% wat lager is dan de meeste lidstaten. Daar zit dus zeker marge om een reductie van de lasten op arbeid te financieren. Daarmee draagt ook de import van buitenlandse producten zijn steentje bij aan onze welvaartstaat. De bewegingsruimte is nog ruimer in het geval van de milieufiscaliteit. Gezondheidszorg en andere onderdelen van de sociale zekerheid kunnen eerder als universele rechten beschouwd worden. De financiering daarvan via de lasten op arbeid lijkt dan ook minder en minder terecht en verstoort ook in zekere mate de arbeidsmarkt. Een herfinanciering via de algemene middelen dringt zich meer en meer op.

---

3 Van de Cloot Ivan en Karel Volckaert, Tax shift, waarom ons land een echte belastinghervorming nodig heeft, Lannoo, 2015

Itinera pleit voor eerlijke fiscaliteit op basis van een faire bijdrage vanuit elke belastingsbasis. Dit vertrekt vanuit een goede kennis van de realiteit. De impliciete belastingsvoet op arbeid loopt met 42,4% op tot het tweede hoogste van de EU maar die voor kapitaal loopt met 42,1% ook op tot het tweede hoogste van de EU. De bedrijven dragen via de vennootschapsbelasting collectief veel bij aan de financiering van de welvaartstaat, maar niet alle bedrijven dragen rechtvaardig bij. België is inzake zowat alle grote categorieën (arbeid, kapitaal...) een zwaar belast land. Een analyse op basis van fairness principes kan een aantal taboes inzake de fiscale behandeling van bepaalde niches (zoals meerwaarden) doorbreken en nieuwe evenwichten realiseren. Vaak is de conclusie dat meer fairness niet noopt tot een hoger algemeen tarief (in tegendeel) maar eerder dat achterpoortjes gesloten worden. Ook een eerlijke fiscaliteit vereist dus een agenda van vereenvoudiging.

Het beginsel van neutraliteit pleit ervoor gelijke inkomsten uit vermogen zo gelijk mogelijk te belasten. Binnen categorieën is er geen reden om, bijvoorbeeld, het ene spaarproduct anders dan het andere te belasten. De voorkeur gaat daarbij altijd uit naar het belasten van een voorraad in plaats van een toekomstige stroom te verstoren. Dit pleit dus voor het reduceren van transactiebelastingen zoals registratierechten bij vastgoed. Via het afbouwen van de inefficiënte woonbonus kan dat opbrengstneutraal.

Een algemeen principe is dat het belasten van de opbrengsten die ontstaan uit posities van marktmacht niet hoeven te wegen op de economische efficiëntie. Het debat over monopolistische eigenschappen van big tech bedrijven kan ook leiden tot nieuwe fiscale middelen. Net zoals de discussie over internationale belastingsverschuiving dient dit wel op internationaal vlak gecoördineerd te worden. Onder meer op het vlak van de OESO en de EU dient hier vooruitgang in geboekt te worden. Hiertoe is een diepgaande hervorming vereist die het concept van “permanente vestiging” uitbreidt naar “significante digitale aanwezigheid”⁴. Frankrijk koos ondertussen voor een omzetbelasting⁵ maar als die hoger ligt dan de winst wordt die belasting doorgeschoven naar de consument of wordt de activiteit stopgezet⁶. Dit impliceert onvermijdelijk dat belastingen geen

---

4 Europese Commissie, 2018, Voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende een gemeenschappelijk stelsel voor een belasting op inkomsten uit de levering van bepaalde digitale diensten, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:3d33c84c-327b-11e8-b5fe-01aa75ed71a1.0015.02/DOC_1&format=PDF

5 3% voor ondernemingen met omzet boven 25 miljoen euro in Frankrijk en 750 miljoen wereldwijd.

6 Het lijkt dan ook dat overheden snel de verhoopte belastingopbrengst terzake kunnen overschatten.

echt alternatief vormen voor een mededingingsbeleid. Er is dus vooral nood aan nieuwe concurrenten voor de dominante spelers.

Stabiliteit en voorspelbaarheid zijn essentiële kenmerken van een houdbaar fiscaal stelsel. Ga het engagement aan dat na de fundamentele belastingherziening de fiscaliteit minstens gedurende twee legislaturen stabiel blijft.

De Hoge Raad voor Financiën is in mei 2020 bevallen van een controversieel rapport dat echter geen conclusie of afsluitende aanbeveling bevatte wegens te grote onenigheid binnen de expertengroep. Minstens zo frappant is de geringe aandacht in politiek en daarbuiten hiervoor. Dit geeft opnieuw een beeld van de problematische cultuur terzake. Het is onvermijdelijk dat er alsnog een becijfering komt (wat verhinderd zou geweest zijn door de onenigheid) van een basisschema waarbij een verlaging van de druk op arbeid gefinancierd wordt door het schrappen van inefficiënte aftrekken, voorbijgestreefde belastingverminderingen en uitzonderingsregimes. De combinatie van een progressieve belasting op arbeid en een proportionele heffing op roerende en onroerende inkomsten kan een werkelijke doorstart worden voor ons vastgelopen fiscaal systeem. Taboes zoals een meerwaardebelasting (mits de juiste modaliteiten, denk oa. aftrekken voor minwaarden) en het opgeven van het verouderd stelsel van het kadastraal inkomen kunnen onderdeel zijn van een evenwichtig pakket. Daartoe dient nu de politiek eindelijk haar nek uit te steken. Evenwichtig houdt uiteraard in dat er gekeken wordt naar mogelijke disproportionele gevolgen voor bepaalde groepen. Of het nu gaat over salariswagens, maaltijdcheques, de flexi-jobs en allerlei fiscale aftrekken, zij hebben wel altijd tot doel gehad de te hoge belastingsdruk op arbeid te compenseren. Het gaat dan ook niet op om deze te schrappen en te denken dat dit dan ingezet kan worden voor van alles en nog wat buiten een daling van die druk op arbeid. Een sleutelement zal ook zijn de hervorming voldoende in de tijd te spreiden en een oog te houden op het totale beeld met nieuwe evenwichten.

---

*Voor meer informatie over een faire, eenvoudige en welvaartsstimulerend belastingstelsel, lees onder meer het boek *Tax shift (2015)* van Ivan Van de Cloot en Karel Volckaert.*

3.2. Herstelbeleid

3.2.1. Liquiditeit en solvabiliteit

De tijdelijke crisismaatregelen om het licht economisch aan te houden met allerlei liquiditeitssteun, tijdelijke werkloosheid en dergelijke konden in eerste instantie breed en weinig gedifferentieerd ingezet worden. Dan komt wel de tijd om die meer gericht te maken. Steun alleen levensvatbare bedrijven voor hun werkelijk geleden schade. Waar ons land goed in is, is het oprichten van allerlei comités van bestaande sectoren en groepen die aan de overheid aangeven waar de noden zijn. De bankencrisis leerde al dat we in de defensieve fase redelijk goed zijn. Waar het toen ook haperde is om op tijd het geweer van schouder te verplaatsen in een offensievere fase.

Enveloppes met geld verdelen enkel door in de achteruitkijkspiegel te kijken, loopt fout af. We hebben een visie nodig over de postcorona wereld en pas dan kan de politiek knopen beginnen doorhakken en keuzes maken om die voor te bereiden. Vermijd noodsteun te besteden aan het uitstellen van aanpassing aan de nieuwe realiteit.

Een grotere rol voor allerlei openbare participatiemaatschappijen en garantiefondsen noopt tot een versterkte governance met extra waakzaamheid inzake lobbying door belangengroepen: een tijdelijk fonds met een afgelijnd budget, beheerd met steun van experts, (nood) steun die zeer snel maar ook zeer selectief wordt besteed, op basis van duidelijke marktanalyse en een business case. Garantieprogramma's blijven bijsturen bij veranderende omstandigheden. Evalueer de toegang voor middelgrote ondernemingen voor het stelsel van 1 tot 3 jaar.

3.2.2. Relance

Begrotingsdoelstellingen zullen een heel contextafhankelijk tijds kader moeten krijgen. Voor relance is ook budgettaire ruimte nodig. Hierbij zal er in belangrijke mate geïnvesteerd dienen te worden in innovatie, onderzoek en ontwikkeling, groene economie en infrastructuur. Het criterium daarvoor zijn investeringen die de productiviteit in de economie verhogen. Dat zorgt er dan ook voor dat ze op termijn leiden tot hogere toegevoegde waarde die resulteert in hogere begrotingsinkomsten.

Hoeveel economische schade de coronacrisis zal aanrichten blijft nog lange tijd heel onzeker. Alleen rekenoefeningen zijn niet veel meer dan het uitwerken van een aantal rudimentaire veronderstellingen. De

economische krimp heeft een directe impact op de overheidsontvangsten. Ook aan de uitgavenkant zitten we met onzekerheden. Hoeveel zullen de “coronaspecifieke uitgaven bedragen”? Hoelang zullen ze gehandhaafd blijven? In juni circuleerden er al prognoses van een begrotingstekort van 48,5 miljard euro voor 2020.

Een prikkel in het relancebeleid is gerichte interventie in prioritaire sectoren als logistieke en digitale infrastructuur, groene economie, onderzoek en ontwikkeling.

Voer een verbeterde evaluatie door topdeskundigen in voor onderzoeksgelden. Let op voor monopoliseringdrang van kennisinstellingen. Zet in op excellentie en slanke kennisinstellingen.

Zet in op de toekomst, innovatie en behendige en soepele financieringsvormen voor start-ups en scale-ups waarbij bedrijven ook in bescherming kunnen genomen worden tegen internationale uitverkoop. Laat VLAIO opnieuw KMO's ondersteunen bij het schrijven van EU proposals indien deze effectief groot potentieel hebben.

Economisch herstel vergt niet enkel herstelbeleid, maar ook sterk ondernemerschap dat ons economisch weefsel herstelt. Lees hierover in 'Ondernemerschap: belang en beleid' (2017) van Ivan Van de Cloot en Alexandre Simons, en 'Comment stimuler l'entrepreneuriat chez les jeunes en Belgique?' (2017) van Ivan Van de Cloot en Thomas Ejzyn.

3.3. De nieuwe economie

3.3.1. 90% globalisering

Het blijft belangrijk om te benadrukken dat vrijhandel grote baten op kan leveren en dit mechanisme stilleggen op zich onwenselijk is. Vrijhandel heeft grote baten inzake de koopkracht van onze bevolking maar evident ook voor onze exportbedrijven. Globale voedselaanvoer kan er bijvoorbeeld voor zorgen dat een land als België net minder kwetsbaar is door de globale diversificatie inzake voedselbevoorrading⁷.

We spreken ondertussen over 90% globalisering: na corona komt misschien best 10% van de globalisering niet terug, maar gooi het kind dus niet met het badwater weg.

- » Een groot onderscheid dient gemaakt inzake lessen tussen massamobiliteit van personen op globale schaal en goederen en diensten zonder fysiek contact.
- » Er is nood aan duurzamer vliegverkeer waarin een verzekeringspremie verrekend wordt die toelaat resoluut en ingrijpend te reageren op risico's zoals pandemieën⁸.

Handelsverdragen kwamen lang in de coulissen tot stand zonder al te veel publieke aandacht tot het moment van ratificatie. Het pleidooi voor meer voorzichtigheid impliceert dat er kritischer gekeken wordt naar de logica om zomaar elke regulering die de import kan afremmen te behandelen als een handelsbeperking. Discuteren over lagere handeldertarieven is één ding. Het binnenlands beleid – of het nu gaat over arbeidsvoorwaarden, belastingstelsels of technologische ontwikkeling – ondergeschikt maken aan het handelsregime iets heel anders. Elk land heeft een bandbreedte nodig om zijn eigen groeistrategie te bepalen. Ook ontwikkelde economieën zoals de Amerikaanse of de Europese. In sommige handelsakkoorden was er een onevenwicht tussen slechts magere potentiële baten die ten koste gingen van ernstige inbreuken op de soevereiniteit. Dit is onhoudbaar en kan terecht betiteld worden als doorgeschoten “hyperglobalisering”.

---

7 Grunewald, C., 2020, A Global Food System Is a Less Vulnerable System
<https://thebreakthrough.org/issues/food/global-food>

8 J. Albrecht, Coronashock, Lessen voor de toekomst, Borgerhoff-Lamberigts, 2020

3.3.2. Externe afhankelijkheid/strategische industrie

De nieuwe economie moet uitgaan van herstellprioriteiten, en vervolgens van goed doordachte strategische keuzen, met het oog op de vrijwaring en de re-start van de reële motoren van welvaartscreatie. Dat vergt een beleid dat niet geïnspireerd is door gevestigde belangen (“industry favours”), maar kijkt naar R&D, innovatie en infrastructuurbeleid.

Inzake geneesmiddelen (bv. paracetamol uit India) en beschermingsmateriaal (bv. mondkmaskers uit China) willen we onze internationale afhankelijkheid duidelijk afbouwen. Daarbij is een benadering van onze kwetsbaarheid nodig met oog voor de zwakste schakel in productieketens. Chinese producten zijn maar goed voor 1 procent van alle componenten in een Europese auto. Toch zorgde het coronavirus in China tot een onderbreking van het productieproces. Gezien onze export naar China is het niet in ons belang om in wederzijds protectionisme te verzeilen met China. Zorgen dat we voor toelevering niet alleen van China afhankelijk zijn, is niet meer dan prudentieel beleid. Dit vergt doordringende risicoanalyses.

De zeer problematische toegang tot mondkmaskers, beschermende materialen, testkits, grondstoffen voor testkits, bepaalde types van medicatie enzovoort maakt duidelijk dat we onze afhankelijkheid van de globale supply moeten herzien. Reflectie rond strategische voorraden en bevoorradingsplichten dringt zich op. De wet kan voorschrijven dat het geneesmiddelenagentschap verantwoordelijk is voor voldoende bevoorrading.

In de nieuwe economie kijken we anders naar de zgn. globalisering dan in de “Globalisering 1.0”: daarvan zagen we spectaculaire nadelen in acute bevoorradingsproblemen; er zijn ook de onderliggende vraagstukken die uit klimaatoogpunt hoger op de prioriteitenlijst moeten komen nu.

1. We moeten relocatie van essentiële elementen uit de maakindustrie overwegen, o.m. inzake medische materialen of geneesmiddelen, en moeten dit doen in een “Industrie 4.0”-omgeving. Daarin zijn milieu-, energie- en klimaatoverwegingen geïntegreerd. Denk ook aan de korte keten in de landbouw als die rationeel onderbouwd is. Nieuwe evenwichten zijn nodig maar geen protectionisme.

2. Itinera bepleit al langer een ambitie voor de maakindustrie van 20% van het bruto binnenlands product⁹. Het idee dat we een kenniseconomie kunnen zijn zonder lokale productie is een illusie.
3. Dit vergt een visie op de echte strategische sectoren voor het land, naast een kritische analyse van de “supply chain”, die kwetsbaarder is gebleken dan voorheen vermoed werd. Voorzien zijn voor breuken in de aanvoerketen moet een onderdeel zijn van onze preventiemaatschappij.
4. Onze focus zal gegeven ons ontwikkelingsniveau (en de navenante welvaarstaat) moeten liggen op activiteiten met hoge toevoegde waarde.
5. En tenslotte zijn er in sommige sectoren, zoals de ICT en data-industrie, zorgen van economische veiligheid, waarvoor echte duurzame doelstellingen moeten ontwikkeld worden.

Voor meer informatie over onze economische veiligheid, lees onder meer ‘Een economisch veiligheidsbeleid - een evenwichtsoefening tussen openheid en veiligheid’ (2018) van Cind Du Bois. Over onze maakindustrie leest u in ‘De maakindustrie van de toekomst in België’ (2017) van Stijn Ronsse en Ivan Van de Cloot.

---

⁹ Ronsse, S. en I. Van de Cloot, De maakindustrie van de toekomst in België, 2017

3.4. DE NIEUWE ARBEIDSMARKT

3.4.1. Eerste lijn: noodmaatregelen

De volledige bevrozing van de economie heeft een ongekende impact op de werkgelegenheid. Noodbeleid heeft in die omstandigheden slechts enkele opties:

- » Het subsidiëren van mens of bedrijf voor het vermijden van baanverlies;
- » Het verminderen van arbeidskosten, in het bijzonder van loonkosten, voor baanverlies te verminderen;
- » Het flexibiliseren van arbeid en arbeidsformules om maximaal werkgelegenheid te kunnen behouden ondanks de coronacrisis;
- » Het opvangen van baanverlies in uitkeringen of gesubsidieerde activiteit.

De gekende buffer van tijdelijke werkloosheid is tot ongeziene hoogten geduwd. De arbeidsmarkt kan niet blijvend vele honderdduizenden mensen in gesubsidieerde inactiviteit houden. Er moet gehandeld worden om van de buffer een brug te maken, naar de nieuwe arbeidsmarktrealiteit. Wij zien de volgende prioriteiten voor 2020-21.

Als we tijdelijke werkloosheid blijven gebruiken dan moeten de voorwaarden aangescherpt worden. Zorg ervoor dat de tijdelijk werklozen ondersteund worden. Doe aan activering of aan vorming. Laat ook daarin de werkgever financieren. Daarmee vergroot de kans op terugkeer in de job en verbetert in elk geval de arbeidsmarktpositie van de werknemer.

De overheid moet maximaal ondersteunen voor nieuwe baancreatie. In het bijzonder de kleine en middelgrote ondernemingen zijn de motor van werkgelegenheid. Klassieke pistes zijn daarbij lagere loonlasten, meer arbeidsflexibiliteit, flexibele arbeidsformules (bvb. het delen van werknemers en mobiliteit tussen ondernemingen) en lagere minimumlonen. Ze kunnen tijdelijk als maatregel worden overwogen in de fase van overbrugging. We bepleiten ook tijdelijke loonsubsidies als crisismaatregel. Dat betekent het gebruiken van een uitkering om personen aan de slag te krijgen.

Maatwerk is de beste formule om kansen op tewerkstelling te maximaliseren. De coronacrisis kan het sociaal overleg op niveau van de bedrijven de kans geven om te mobiliseren voor overbrugging en doorstart op bedrijfsniveau. Dat laat ook toe om de last van de crisis meer solidair te delen binnen die bedrijven. In de hiërarchische structuur van onze arbeidsregulering kunnen bedrijven niet afwijken van hogere regels op sectorniveau. We bepleiten een tijdelijke fase van flexibiliteit en autonomie voor overleg op bedrijfsniveau.

3.4.2. Tweede lijn: herstelmaatregelen

Corona is meer dan een episode, het is ook een transformatie die sommige bedrijven en sectoren zullen moeten doormaken. We hebben veel ervaring met het mismeesteren van herstructurerings in het verleden: brugpensioenen en een focus op eenmalige vergoeding bij collectief ontslag. Met het sectoraal sociaal overleg moet gewerkt worden aan het anticiperen en voorbereiden van herstructurerings en collectieve ontslagen. De klemtoon moet liggen op doorstromen en behouden van inzetbaarheid op de arbeidsmarkt. De procedures voor collectief ontslag zelf moeten korter en moeten een verplichte focus op investering en begeleiding krijgen, met aanpassing van de Wet Renault.

Corona is een enorme slag voor de arbeidsmarkt. Maar structureel en voor de middellange termijn blijft de realiteit onveranderd: demografie en kenniseconomie plaatsen ons voor een tekort aan inzetbaar talent. We moeten niet alleen vermijden dat we gedurende de coronacrisis talent verkwisten en laten wegglijden. We kunnen corona ook gebruiken om in talent te investeren voor de toekomst. We bepleiten om relancebeleid door te trekken naar talentbeleid.

Overweeg een eenmalige corona-upgrade, een georganiseerde kennisshift waarbij getroffen werknemers van deze fase gebruik kunnen maken om hun loopbaanpotentieel grondig te verbeteren. Ook hier is maatwerk aangewezen. Stages en duaal leren voor de ene groep. Beroepsopleiding voor de andere. Specifieke diplomacomponenten voor nog andere, bijvoorbeeld door nieuw online aanbod van onze universiteiten en hogescholen, gericht op herscholing en bijscholing. Mobiliseer de krachten en de geesten. Zie talent als één van de doelstellingen voor uitzonderlijk relancebeleid.

We missen een structurelere leercultuur binnen een brede beleidsstrategie rond talent. De financiering daarvan is te diffuus, met verwarring & administratieve rompslomp voor zowel burger als opleidingsactor tot gevolg. De diverse financiële stromen kanaliseren in een enkele leerrekening brengt duidelijkheid. De leerrekening, deel van de bredere loopbaanrekening, is een rugzak aan leerrechten voor opleiding, vorming, en persoonlijke ontwikkeling. De gedeelde verantwoordelijkheid komt terug in de gedeelde financiering, met bijdragen door burger, werkgever, en overheid.

Ondanks corona staat onze arbeidsmarkt zowel kwalitatief als kwantitatief voor een lange periode van schaarste aan inzetbaar talent. Als we de komende jaren niet slagen om de paradox van lage participatie en lage reserve te doorbreken, zal de economie zich vastrijden. We hebben al eerder grote schokken meegemaakt. We kunnen leren uit de lessen van vorige crisisperiodes. De belangrijkste les is dat we talent niet mogen opgeven. In de jaren 1970 hebben we massale jongerenwerkloosheid willen bestrijden met brugpensioen voor ouderen. Wat begon als een tijdelijke crisismaatregel is geëindigd in een verrotte loopbaancultuur van talentdumping waarvoor zowel de jongeren als de ouderen nog altijd de rekening betalen. Brugpensioen is rechtstreeks verbonden met minder werkgelegenheid, minder loopbaankansen en minder solidariteit in de financiering van de sociale zekerheid. We beleven een decennium van versnelde vergrijzing op de arbeidsmarkt. Als we de toekomst van de jongeren willen vrijwaren dan moeten de ervaren werknemers vooral wat langer werken voor hun eigen pensioen. Er is sowieso grote natuurlijke uitstroom van babyboomers die ruimte maakt voor vervanging.

Corona zal transformaties in de economie en verschuivingen in tewerkstelling tweewegbrengen of versnellen. Wij pleiten voor versterkte activering, voortbouwend op de ervaring met werkloosheidsuitkeringen: verbeterde klassieke activering met meer kwaliteit en resultaat, preventieve activering die op veranderingen anticipeert via loopbaanplanning en re-activering van niet-actieven, ook door uitkeringen als loonsubsidie te gebruiken. Een all-in beleid maakt activering tot een overkoepelende opdracht die de arbeidsmarkt zelf overstijgt. Tegelijkertijd zouden alle uitkeringsregimes, voor alle groepen, in één krachtig beleid van gecombineerde activering en talentinvestering moeten samenvloeien.

De coronaschok heeft velen opnieuw doen nadenken over een wenselijke rol voor de overheid als actieve beschermer van werk of inkomen. Itinera pleit al vele jaren voor een werkverzekeringsmodel, als alternatief voor de klassieke werkloosheidsverzekering. In een eerste fase van de werkloosheid geeft de werkloze stevige uitkeringen. Die zijn een buffer tegen de schok van werkloosheid en geven comfort voor het zoeken van een nieuwe goede baan die een echte doorstart van de loopbaan biedt. In een tweede fase dalen de uitkeringen. Het is belangrijk die werkzoekende financieel te stimuleren die effectief dicht bij de arbeidsmarkt staat. Aan dalende uitkeringen koppelt de werkverzekering een communicerend vat van toenemend budget voor begeleiding en investering. Werkzoekenden worden niet alleen meer gestimuleerd maar ook meer geholpen. De werkverzekering wil de inzetbaarheid over de hele loopbaan bevorderen. Er zullen uiteindelijk altijd werklozen zijn die geen werk vinden. In die derde fase muteert de werkverzekering in georganiseerde tewerkstelling, idealiter op een moment dat rekening houdt met de specificiteit van de persoon en de arbeidsmarktrealiteit.

Lees meer over de toekomst van onze arbeidsmarkt in 'Een nieuwe agenda voor arbeidsmarktbeleid' (2018) van Marc De Vos, 'Ijsberg of sterrenhemel? Voorbij de krapte op de arbeidsmarkt' (2019) van Fons Leroy, 'Activering 2.0: ontdooi de ijsschots' (2019) van Stijn Baert, of 'De Leerrekening onder de loep' (2019) van Simon Ghiotto.

---

4. VERZORGINGSSTAAT

4.1. GEZONDHEIDSBELEID

4.1.1. Een activerend preventiebeleid

Het coronavirus bevestigt andermaal het belang van een gezonde levensstijl. Een groot deel van de chronische aandoeningen kan immers vermeden worden dankzij een gezonde levensstijl. Dit is geen nieuw inzicht maar het virus toont aan dat de (makkelijke) keuze voor medicatie – zonder een aanpassing van de levensstijl – wel de bloedparameters beïnvloedt maar de immuniteit niet versterkt.

Het nieuwe coronavirus ontziet niemand maar treft vooral ouderen met chronische aandoeningen zoals diabetes type 2 en een hoge bloeddruk. Tevens valt het op dat mensen met obesitas oververtegenwoordigd zijn op de afdelingen intensieve zorgen. In Nederlandse afdelingen intensieve zorgen bleek in april ongeveer 75% van de COVID-patiënten een (veel) te hoge BMI te hebben.

Een activerend preventiebeleid is essentieel om de volksgezondheid op een relatief goedkope manier te ondersteunen. Naast een lagere factuur van chronische aandoeningen verhoogt een activerend preventiebeleid ook de levenskwaliteit en de mentale weerbaarheid. Een activerend preventiebeleid vraagt een sterke aansturing door het beleid, maar kan innovatie en nieuwe modellen uitlokken die mooie economische opportuniteiten bieden.

Coördinatie

Ziekenhuizen spelen een cruciale rol in de strijd tegen het coronavirus. Maar een betere coördinatie met thuisverplegers en vooral met de woonzorgcentra komt een snelle en consistente reactie tegen nieuwe bedreigingen ten goede.

Financiering

Door de coronacrisis hebben vele ziekenhuizen gedurende twee volle maanden alle niet-dringende behandelingen uitgesteld. Deze staan in normale tijden in voor een belangrijk deel van de ziekenhuisfinanciering, waardoor deze dreigen aan te kijken tegen een groot financieel tekort. Op korte termijn is er geen alternatief dan het aanvullen van deze tekorten. Op lange termijn kan overwogen worden hoe bijvoorbeeld een succesvol preventiebeleid dat leidt tot minder medische interventies geïntegreerd kan worden in klassieke verdienmodellen.

4.1.2. Mentale gezondheid

De coronacrisis kan ook leiden tot een mentale gezondheidscrisis. De impact van angst, onzekerheid en sociaal isolement zal pas later zichtbaar worden. Als maatschappij hebben we in de afgelopen decennia relatief weinig geïnvesteerd in mentale gezondheidszorg. Hierdoor is het moeilijk om adequaat te reageren op bijvoorbeeld de opmars van burn-outs en depressies. Ook blijft zelfdoding nog steeds een belangrijke doodsoorzaak in ons land. Een inhaalbeweging inzake investeringen in mentale gezondheidszorg is aangewezen om de mentale factuur van de coronacrisis op lange termijn te beperken.

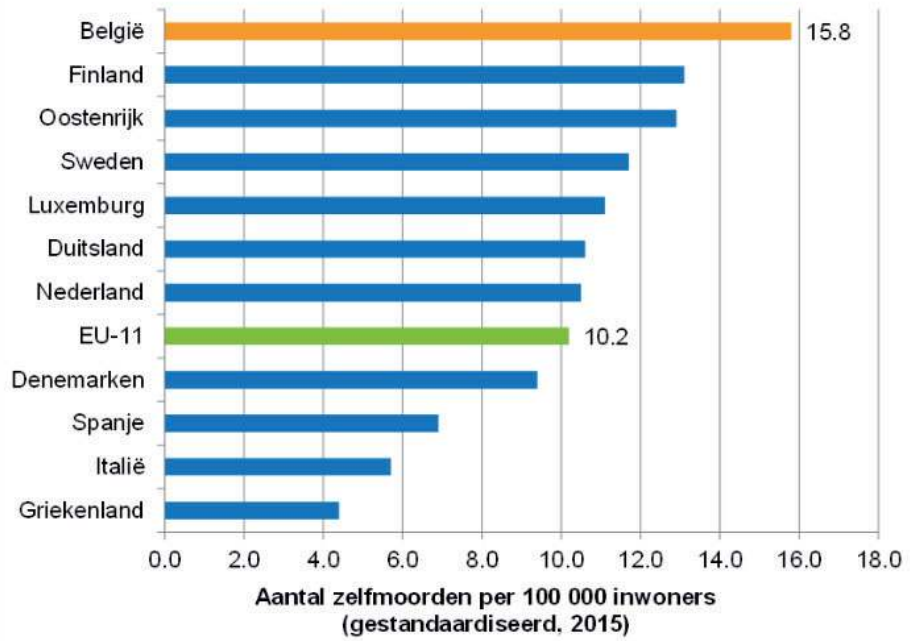
Een gezonde geest in een gezond lichaam. Maar onze geest, die is vandaag niet gezond. Geestelijke gezondheidszorg (GGZ) wordt stiefmoederlijk behandeld, hoewel een kwart tot derde van ons vroeg of laat kampt met ernstige psychische problemen.¹⁰ We zijn koplopers in zelfdodingen, en depressie zit in stijgende lijn. De coronacrisis zorgde voor een explosie in zorgvragen, en toont ook het belang van kwalitatief sociaal contact. Vooral gezinnen die aangeven moeilijk rond te komen hadden het moeilijk thuiswerk en gezin te combineren, waren angstiger en emotioneel uitgeput. Daarnaast gaven ze aan minder (gezins)activiteiten te doen, minder digitaal contact te hebben met familieleden, en minder aandacht voor de schooltaken. Ook de kinderen ervaren meer stress, zorgen en angst.¹¹

---

10 Pieter Van Herck, 'Hoe gezond is de geestelijke gezondheidszorg in België? De feiten achter de mythen' (Brussel: Itinera Institute, 2013), https://www.itinerainstitute.org/wp-content/uploads/2016/10/pdfs/20120701_geestelijke_gezondheidszorg_pvh.pdf.

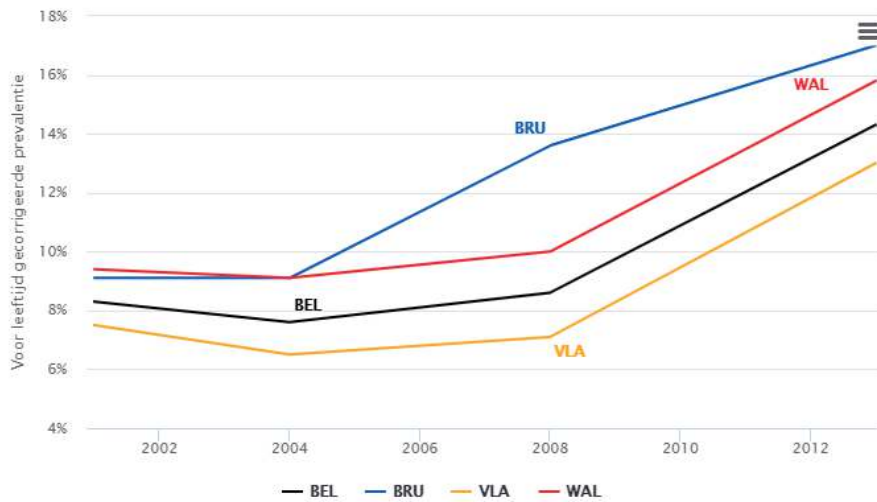
11 Joris Van Puyenbroeck, Miet Timmers, en Kathleen Emmery, 'Over leuke en minder leuke bubbels', Deelresultaten van het onderzoek naar de impact van de coronamaatregelen op gezinnen, door het Kenniscentrum Gezinswetenschappen (Odisee), voorjaar 2020, 2020, 8.

Brongegevens: OESO Health Statistics 2018

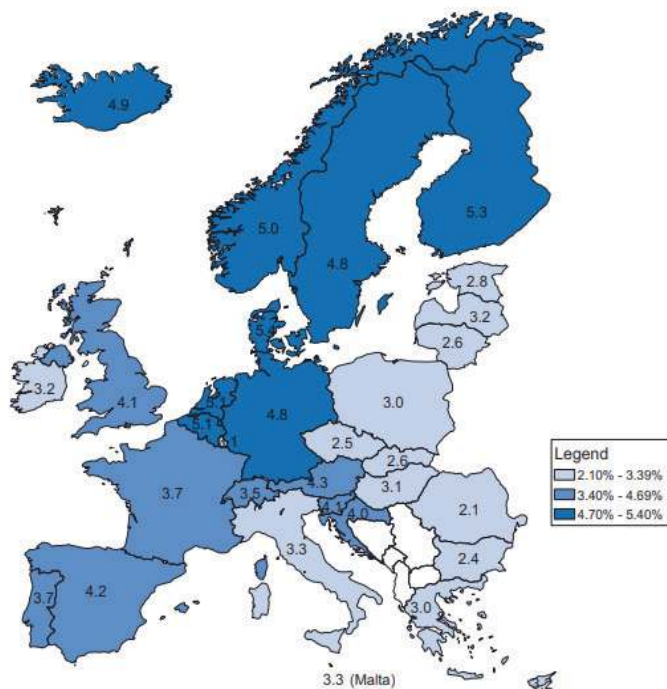

Prevalentie van depressieve gevoelens in België en de gewesten, 2001-2013

Bron: Eigen berekeningen op basis van de Gezondheidsenquête, Sciensano, 2001-2013 [2]

Dit vraakt zich op ons welzijn en onze welvaart. Depressie – goed voor de helft van aanmeldingen bij CGG's¹² – is volgens de WHO een van de hoofdoorzaken van arbeidsongeschiktheid, en we tellen meer langdurig arbeidsongeschikten dan werklozen in België. Burgers met ernstige psychische problemen overlijden tot 20 jaar vroeger aan vermijdbare doods-oorzaken. De OESO raamt de economische kostprijs op zo'n 5.1% van ons bbp of ruim 20 miljard, bij de hoogste van Europa.

Zo'n kwart van deze kosten weegt op onze gezondheidszorg, nog een kwart op de sociale uitkeringen, en de helft op onze arbeidsmarkt – met onder meer absentieïsme en verloren productiviteit.¹³

Er is geen eenduidige verklaring of oplossing, jammer genoeg. Promotie-campagnes om het taboe te doorbreken zijn waardevol, maar structurele hervormingen zijn nodig. Het diverse aanbod is een rijkdom, maar ook verwarrend voor burgers, zorgverleners, en overheden.¹⁴

12 Agentschap Zorg en Gezondheid, 'Jaarrapport Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg' (Brussel: Agentschap Zorg en Gezondheid, 2019).

13 OECD, *Health at a Glance: Europe 2018: State of Health in the EU Cycle*, Health at a Glance: Europe (OECD, 2018), https://doi.org/10.1787/health_glance_eur-2018-en.

14 Federaal Kenniscentrum voor de Gezondheidszorg (KCE), 'Organisation of Mental Health Care for Adults in Belgium' (Brussel: Federaal Kenniscentrum voor de Gezondheidszorg (KCE), 2019).

Er is een onderaanbod van (vroeg)preventie: de zogeheten nuldelijns (familie, scholen, (jeugd)verenigingen) en eerstelijnszorg (huisartsen, maatschappelijk werkers, Huizen van het Kind/Maisons de l'Enfance).¹⁵ Preventie verhoogt het welzijn én verlicht de verdere – en duurdere – lijnen, zowel in fysieke als geestelijke gezondheidszorg. Op naar Mental Health in All Policies: een GGZ ingebed in onder meer welzijns-, arbeidsmarkt-, gezins-, en onderwijsbeleid.

Het KCE moest het GGZ-landschap en de GGZ-behoefte in kaart brengen, maar het ontbrak aan betrouwbare cijfers hierrond!¹⁶ Wel staan onbeantwoorde behoeften vast, met in CGGs gemiddeld 50 dagen wachttijd tot het intakegesprek en nog eens 53 dagen tot de behandeling (beiden in stijgende lijn).¹⁷ Vergelijkbare cijfers ontbreken voor Wallonië – op zich al zorgwekkend – maar ook hier wijst men op lange wachttijden.¹⁸

Vandaag loopt te veel van de financiering via ziekenhuizen, een verouderd model dat problemen aanpakt nadat ze eerst lang konden sudderen. We zijn kampioen in opnames én heropnames.¹⁹ De coronacrisis versterkte het sociaal isolement van iedereen, wie in instellingen – zonder bezoekmogelijkheid – verbleef des te meer. We moeten verder inzetten op 'gemeenschapsgerichte zorg' en goede registratiesystemen.²⁰ Een geïntegreerde samenwerking binnen de brede GGZ en inzetten op preventie botst echter op de bevoegdheidsverdeling en financieringsstromen. Zo zijn de gemeenschappen bevoegd voor welzijnswerk & ambulante GGZ, maar de federale overheid voor de ziekenhuizen.

Een Itinera-rapport uit 2013 werd meegenomen in de strategie GGZ onder Minister De Block, maar de aanbevelingen blijven nog steeds actueel!²¹

---

15 Staten-Generaal van de Geestelijke Gezondheidszorg, 'Noodprogramma - Eisen geestelijke gezondheidszorg aan politieke partijen en volgende regeringen' (Staten-Generaal van de Geestelijke Gezondheidszorg, 2019), <https://www.statengeneraalggz.be/wp-content/uploads/2019/03/Noodprogramma-Eisen-geestelijke-gezondheidszorg-SGGGZ-2019.pdf>.

16 Federaal Kenniscentrum voor de Gezondheidszorg (KCE), 'Organisation of Mental Health Care for Adults in Belgium'.

17 Agentschap Zorg en Gezondheid, 'Jaarrapport Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg'.

18 Agence pour une Vie de Qualité (AViQ), 'Indicateurs de Santé mentale en Wallonie 2016' (Charleroi: Agence pour une Vie de Qualité (AViQ), 2017).

19 Staten-Generaal van de Geestelijke Gezondheidszorg, 'Noodprogramma - Eisen geestelijke gezondheidszorg aan politieke partijen en volgende regeringen'.

20 Federaal Kenniscentrum voor de Gezondheidszorg (KCE), 'Organisation of Mental Health Care for Adults in Belgium'.

21 Van Herck, 'Hoe gezond is de geestelijke gezondheidszorg in België? De feiten achter de mythen'.

1. Hervorm de financiering met nadruk op kwaliteit en netwerkvorming. Voer een systeem in van verantwoorde dagen, zoals in de algemene ziekenhuizen.
2. Werk de ongewenste effecten van het eigen bijdragesysteem van de patiënt in de GGZ weg.
3. Versterk de gerichte opleiding en doorverwijzingsmechanismen van de eerste lijn.
4. Converteer de middelen van één derde van de huidige residentiële bedden naar alternatieven in de filosofie van artikel 107. Breng hierbij ook alle partners aan tafel die momenteel nog de boot afhouden.
5. Hervorm het personeelsbeleid met taakverschuiving en functie-differentiatie.
6. Doorbreek de silo's die in de GGZ soms nog meer voorhanden zijn dan in andere zorgsectoren met behulp van ketenzorg en voortgezette, gecoördineerde zorg, met een protectief effect tot gevolg.
7. Responsabiliseer de kernspelers van het brede onderwijs en de werkgevers.
8. Versterk de forensische psychiatrie en de zorg voor geïnterneerden. Maak hier de eerste prioriteit van met een veel ruimere aanpak dan een aanbod van twee bijkomende detentiecentra.
9. Zet meer in op positieve activatie en ondersteuning, in combinatie met aanmoedigende in plaats van afremmende prikkels. Herdefinieer de rollen hiertoe.
10. Versterk ICT, innovatie en onderzoek in de GGZ, met een gerichte rol van FWO, IWT, etc.

Ontdek het potentieel van preventie in de gezondheidszorg in 'De kost van chronische aandoeningen; wat is de impact van een sterk preventiebeleid?' (2018) van Johan Albrecht en Désirée Vandenberghe. Onze geestelijke gezondheidszorg komt onder meer aan bod in 'Hoe gezond is de geestelijke gezondheidszorg in België? De feiten achter de mythen' (2013) van Pieter Van Herck.

4.2. PENSIOENEN

De arbeidsmarkt is sinds de invoering van onze huidige sociale zekerheidssystemen fel veranderd en zal in de toekomst nog verder evolueren. Steeds meer werknemers hebben een uiteenlopende of gefragmenteerde loopbaan of hebben onder verschillende statuten gewerkt (loontrekkende, zelfstandige, ambtenaar). Het begrip loopbaan verschilt dan ook van het ene statuut ten opzichte van het andere. Overigens wordt het begrip ook steeds moeilijker te meten als we rekening houden met de nieuwe werkvormen. De specifieke regels voor verschillende sectoren of verschillende pensioenregelingen vormen een rem op de professionele heroriënteringen waartoe mensen zich soms gedwongen zien. In die context is een verdere gelijkstelling van de regels van de verschillende statuten noodzakelijk. In de toekomst zouden de verschillen alleen nog op objectieve realiteiten en niet op erfenissen uit het verleden mogen gebaseerd zijn. De vergelijkingen moeten rekening houden met alle beroepspensioenen (1e en 2e pijler) en de voordelen van alle aard die tussen de verschillende statuten verschillen en die het spaarvermogen beïnvloeden.

4.2.1. Risico's delen met iedereen

Bij de financiering van de pensioenen vullen de herverdelings- en kapitalisatietechnieken elkaar aan. Doordat beide technieken naast elkaar bestaan, kunnen de risico's goed worden gespreid tussen het demografische risico voor de herverdeling en het financiële risico voor de kapitalisatie. Herverdeling moet daarom de hoeksteen vormen voor onze eerste pensioenpijlers, naast de tweede pijlers, die met kapitalisatie worden beheerd en waarvan de uitbreiding in een gestructureerd en georganiseerd kader moet worden voorzien. De herverdeling is gebaseerd op intergenerationele solidariteit en het streven om de risico's over de verschillende generaties te spreiden. In die context moet elke hervorming gelijktijdig streven naar de financiële houdbaarheid (hoogte van de bijdragen en belang van de alternatieve financiering) en de maatschappelijke overeenstemming van de pensioenen (prestatieniveau). Dit houdt een evenwichtige verdeling in van de vergrijzingskosten over de verschillende generaties, die moet leiden tot progressieve aanpassingsmechanismen op basis van objectieve indicatoren.

4.2.2. Valorisatie van werk en flexibiliteit op het einde van de loopbaan

Onze pensioenregelingen zijn niet gebaseerd op een filosofie van een uniform basispensioen voor iedereen, maar maken het pensioen in mindere of in meerdere mate afhankelijk van de inkomsten en de loopbaan van iedereen. Om de eerste pensioenpijler te versterken is het beter om meer aandacht te hebben voor de band tussen de daadwerkelijke duur van de loopbaan en de prestaties. Die band is niet in strijd met een beleid om mechanismen te voorzien waarin loopbaanonderbrekings- of werkloosheidsperioden worden gelijkgesteld. Het systeem moet ook rekening houden met de uiteenlopende wensen van iedereen om vroeger of later met pensioen te gaan of zelfs om gedurende een bepaalde periode gedeeltelijk met pensioen te gaan, met de mogelijkheid om op elk moment opnieuw voltijds te gaan werken. Die flexibiliteit op het einde van de loopbaan, die verband houdt met de evolutie van de arbeidsmarkt, moet echter wel gepaard gaan met responsabilisering van de aangeslotenen en mag met het oog op de billijkheid slechts worden aangeboden na invoering van (minstens gedeeltelijke) actuariële correcties.

4.2.3. Universeel pensioenrekeningsysteem

Rekening houdend met de toenemende diversiteit van de werkrelaties die de huidige berekening van de wettelijke pensioenen op basis van delen van loopbanen bemoeilijkt, stellen we een overgangperiode voor van onze drie grote wettelijke pensioenregelingen in de richting van een *universeel systeem van pensioenrekeningen* (dat volgens dezelfde logica werkt ongeacht het statuut van de aangeslotene, maar waarbij wel verschillende parameters kunnen worden gehanteerd afhankelijk van het statuut). Daarbij wordt het pensioen berekend op basis van (meetbare) loonfracties in plaats van op basis van een (moeilijker te berekenen) loopbaanbreuk. De transparantie van de pensioenrekening vormt een garantie voor een voldoende groot draagvlak bij de bevolking.

4.2.4. Een tweede pijler op basis van kapitalisatie voor iedereen

Wij stellen een *veralgemening van de collectieve plannen* van de tweede pijler voor alle vaste en contractuele werknemers in de openbare sector voor, met de mogelijkheid om gebruik te maken van de automatische participatiemechanismen. Met betrekking tot de kapitalisatie en rekening houdend met de beperkte financiële geletterdheid van de aangeslotenen is eenvoud aanbevolen om verwarring te voorkomen die de participatie zou kunnen afremmen («*less is more*»). De beheerkosten moeten beperkt en transparant zijn. Aangezien dit een formule van langetermijnsparen is, zouden we kunnen aanbevelen om dit spaargeld te beleggen in duurzame en sociaal verantwoorde projecten op lange termijn (naar het beeld van de NEST-regeling in het Verenigd Koninkrijk).

Een duurzaam pensioenstelsel komt aan bod in onder meer ‘De Rekening moet kloppen’ (2015) van Ivan Van de Cloot, ‘Quel avenir pour nos pensions ?’ (2015) en ‘Pensioenrekening als alternatief voor pensioen met punten’ (2019) van Jean Hindriks.

4.3. GEZINS- EN JONGERENBELEID

4.3.1. Wiens verantwoordelijkheden?

De coronacrisis met zijn lockdown en sluiting van de scholen heeft vele ouders en kinderen op de proef gesteld. Ze vergroot ook het probleem uit van gezinnen in precare situaties. Onderzoek leert ons dat schoolsluitingen en gebrekkig afstandsonderwijs een grote leerachterstand oplevert voor kinderen in kansarmoede. Overheden en inrichtende machten hebben thans als taak om de leerimpact van de coronacrisis in kaart te brengen en gericht te remediëren. We kunnen een generatie jongeren niet opzadelen met leerachterstand.

Ouders zijn de primaire opvoedingsverantwoordelijken maar de overheid heeft als plicht om hen op deze gedeelde & gezamenlijke verantwoordelijkheid te wijzen, en hen hierin bij te staan en te ondersteunen.

Een prioriteit is dat de federale Dienst voor Alimentatievorderingen (DAVO) eindelijk toegankelijk en daadkrachtig wordt, zodat ouders na scheiding snel en adequaat het onderhoudsgeld bekomen waarop ze recht hebben. Vandaag ontvangt vier op de tien gezinnen niet het onderhoudsgeld waar ze recht op hebben. Onaanvaardbaar wetende dat 35.7% van de eenoudergezinnen in armoede leeft en 85% aangeeft moeilijk rond te komen.²²

4.3.2. Voorbij het silodenken

Die ondersteuning moet verbeterd worden via de verdere uitwerking van de “Huizen van het Kind” en de “Maisons de L’Enfance”, een enkele toegangspoort naar verschillende diensten voor gezinnen, los van bestuursniveau of bevoegde minister.

Daarna nemen “Brede Scholen” die fakkel over. In het samenwerkingsverband van de “Brede School” is een school de spil en de infrastructuur van een netwerk uit welzijnswerk en het verenigingsleven, met ook een plaats voor kinderopvang, (preventieve) gezondheidszorg, en de toeleiding naar opleiding & werk.

4.3.3. Gerichte ondersteuning in preciaire situaties

De regionalisering van de kinderbijslag was een gemiste kans, het netto-effect op kinderarmoede was beperkt – om niet te zeggen vrijwel onbestaande. We verzuimden om eindelijk voorrang te geven aan gerichte ondersteuning. Met gemiddeld een kwart van onze kinderen in kansarmoede, moeten we de middelen richten daar waar ze het meest nodig zijn.

In zowel Vlaanderen, Brussel als Franstalig Wallonië bestaan al sociale toeslagen voor de lage inkomens en lagere sociale toeslagen voor de lagere middenklasse. Dit systeem moet minstens uitgebreid worden, met een lager basisbedrag doch meerdere treden toeslag; of zelfs een selectieve kinderbijslag. De hoogste inkomens komen niets tekort zonder kinder-

---

²² La Ligue des Familles, ‘Baromètre des parents 2017’ (Brussel: La Ligue des familles), geraadpleegd 11 mei 2020, <https://www.laligue.be/Files/media/491000/491740/fre/barometre-des-parents-2017.pdf>.

bijslag, en geven zelf aan dat deze onbelangrijk is.²³ Er moet een bovenlaag gedefinieerd worden die leidt tot een drastische kosten efficiëntie en een afbouw van het mattheuseffect, geen symbooloefening maar een wezenlijke heroriëntering binnen de kinderbijslag.

Daarnaast vervult een inkomensgerelateerde prijszetting in de kinderopvang en de selectieve school- of studietoelagen, hetzelfde oogmerk. De inkomensgerelateerde prijszetting in de kinderopvang versterken – met verlaging van de laagste treden én verhoging van de hoogste – kan medegefinancierd worden door het afschaffen van de federale belastingsaftrek voor kinderopvang – en het mattheuseffect dat daarmee gepaard gaat.

Een gezinsbeleid dat kinderen kansen biedt en ouders ondersteunt in hun ouderschap komt aan bod in 'De Staat van het Gezin' (2016) van Simon Ghiotto.

4.4. Onderwijs

4.4.1. Een doeltreffend onderwijs

Volgens het onderwijsrapport van de OESO over 2019 besteedt België meer dan zijn buurlanden aan onderwijs (5,5 % van zijn bbp tegenover 4,5 % van het bbp gemiddeld in alle OESO-landen). Het uitgaveniveau per student ligt er hoger (€ 11.380 per student tegenover € 8.612 gemiddeld in de OESO) met het kleinste verschil tussen de regio's. De leerkrachten behoren er tot de best betaalde in de OESO-landen en de omkadering behoort er tot de gunstigste van de OESO-landen met een gemiddelde verhouding van 13 leerlingen per leerkracht. De gemiddelde grootte van de klassen bedraagt 21 leerlingen, tegenover 26 in de andere OESO-landen. Dit betekent dat we meer middelen dan onze buurlanden aan ons onderwijs besteden. Toch presteren we op dit vlak maar matig. Zittenblijven komt hier heel vaak voor, waardoor we een cultuur van mislukking ontwikkelen. Terwijl de OESO een zittenblijvenpercentage

---

²³ Famifed, 'De besteding van de kinderbijslag' (Brussel: Famifed, 2016).

van 12 % laat noteren en de meeste OESO-landen zelfs geen zittenblijvers tellen, wordt in de Vlaamse gemeenschap een percentage van 24 % genoteerd, terwijl de Franse gemeenschap zelfs 46 % haalt (of 4 keer hoger dan het gemiddelde van de andere landen). Op alle vlakken daalt het percentage sterke leerlingen en stijgt het aantal zwakke leerlingen in Vlaanderen en in Wallonië en Brussel. Voor lezen noteren we momenteel 25 % Franstalige leerlingen die het vereiste minimum niet halen, en 20% Vlaamse leerlingen. Een kwart van de studenten blijft steken op een schoolniveau dat hen niet in staat stelt om zich sociaal, economisch of democratisch te integreren, terwijl alternerend leren te weinig ontwikkeld is om hen een tweede kans te bieden. Die opleiding lijdt bovendien onder een absurde versnippering van bevoegdheden en een gebrek aan coördinatie tussen de schoolinstellingen en de werkgevers.

4.4.2. Een motiverend onderwijs

Het onderwijs zou alle talenten moeten waarderen en sociale mobiliteit bevorderen. Schooluitval en vroegtijdig schoolverlaten komen vooral voor bij jongeren uit armere milieus. In FWB blijft 75 % van de jongeren uit die milieus zitten, tegenover slechts 9 % van de jongeren uit meer bemiddelde milieus. In Vlaanderen bedragen de percentages zittenblijvers respectievelijk 45% in de armere milieus tegenover 10 % in de meer bemiddelde milieus. Die cultuur van mislukking in de lagere inkomensgroepen is ongezond en contraproductief, aangezien we hierdoor een hele groep talenten missen die zich niet kunnen ontwikkelen in ons onderwijs. In De geslaagde school (2017) tonen we aan dat het Franstalige en het Vlaamse onderwijs tot de slechtste behoren op het vlak van sociale mobiliteit. Dat is een probleem, want op die manier mobiliseren we niet alle beschikbare talenten en laten we individuele en maatschappelijke rijkdommen onbenut.

4.4.3. Meer praktijkgericht onderwijs

Meer macht toekennen aan de instellingshoofden is van essentieel belang als we rekening willen houden met de praktische realiteit, waarbij verantwoordelijkheid en competentie van die mensen worden gecombineerd. Het recentste PISA 2018-rapport biedt een unieke blik op het sociale klimaat in de scholen. Volgens de instellingshoofden belemmeren heel wat leerkrachten het leerproces van de leerlingen door niet in te spelen op de individuele behoeften van deze laatsten (35%), absentisme (43%), weerstand tegen verandering (60%) en overdreven strengheid of een gebrekkige voorbereiding van de lessen (25%). Die

problemen zijn acuter bij ons dan in alle andere OESO-landen, behalve Nederland. Het gebrek aan discipline in de klas is ook zeer duidelijk en aanwezig in verschillende vormen zoals lawaai in de klas (50%), treuzelen om aan de les te beginnen (40%) en onoplettendheid van de leerlingen (40%). Het rapport brengt ook aan het licht dat we op het vlak van samenwerking tussen leerlingen en tussen leerkrachten op school slechter scoren dan elk ander land en dat ouders slechts in zeer beperkte mate bij het leven op school worden betrokken (4% tegenover 16% in de OESO-landen). Die problemen illustreren het belang van meer autonomie en verantwoordelijkheid voor de scholen, de versterking van de strategische macht van de schooldirecteurs op verschillende manieren en een grotere professionalisering van de leerkrachten en diverse nieuwe functies.

4.4.4. Een gedifferentieerd onderwijs dat de digitale mogelijkheden mobiliseert

In *l'école du nouveau* (2018) omschrijven we een 'kansenschool' als een school die erin slaagt om billijkheid en doeltreffendheid met elkaar te combineren (twee centrale concepten bij de schoolhervormingen). We identificeren op een nauwkeurige manier op basis van empirisch werk de kansenscholen en hun gemeenschappelijke kenmerken. Een centraal resultaat van dat werk is het feit dat de kansenscholen gebruikmaken van gedifferentieerde pedagogie. Een enquête van Itinera leert ons dat een groot aantal leerkrachten overtuigd is van het feit dat digitale technieken een doeltreffend middel zijn voor pedagogische differentiatie, maar ook in de strijd tegen schooluitval. Die noodzakelijke pedagogische differentiatie telt verschillende aspecten. Een diploma met een minimumaantal kredieten die kunnen worden verzameld, waarvan een deel verplicht en een ander deel optioneel is. Groepsonderwijs op basis van leerstijlen waarin alle leerlingen hetzelfde kaderprogramma volgen, maar waarbij elke groep dat op zijn eigen manier doet. Het intensieve gebruik van informatietechnologieën, waarbij de technologieën in alle stappen van het leerproces worden geïntegreerd met een online leerplatform dat op elk moment bereikbaar is voor alle schoolinstellingen.

4.4.5. Een onderwijs zonder vroegtijdige schoolverlaters

Om de strijd met vroegtijdig schoolverlaten aan te gaan, kan men dagen van de ‘tweede kans’ organiseren, waarbij leerlingen - afhankelijk van de materie - in kleine groepen worden samengebracht die worden omkaderd door een andere leerling die daarbij als mentor optreedt. Tijdens de examenperiode zou de school meerdere ‘amnestiedagen’ kunnen organiseren waarop studenten werken kunnen indienen die ze niet hebben kunnen afwerken of waarvoor ze niet geslaagd zijn en waarmee rekening wordt gehouden in hun eindresultaat. Om jongeren te helpen om te weten te komen wat ze in hun leven willen bereiken, kunnen programma’s gericht op de arbeidsmarkt worden samengesteld, in combinatie met een hele reeks stages bij bedrijven, die mee tellen voor het verkrijgen van het diploma secundair onderwijs.

Voor meer informatie over de staat en toekomst van ons onderwijs, lees ‘De Geslaagde School’ (2017) en ‘De Hervormende school’ (2018) van Jean Hindriks en Kristof De Witte.

---

5. NIEUWE SAMENLEVING

5.1. GREEN (NEW) DEAL / KLIMAAT EN ENERGIE

5.1.1. Corona en de Green Deal van de EU

De coronacrisis zal ooit achter de rug zijn maar de klimaatuitdaging verdwijnt niet, ook niet tijdens een economische depressie. Het blijft een kerntaak van de overheid om de bevolking te beschermen tegen disruptieve bedreigingen. Een ambitieus klimaatbeleid blijft een noodzaak maar de context van dit beleid is wel gewijzigd door de coronacrisis. Enkele sectoren met een aanzienlijke ecologische voetafdruk zoals de luchtvaart en het internationale toerisme worden geherstructureerd. Dit biedt opportuniteiten vanuit een duurzaamheidsperspectief. Coördinatie door de EU is hier sterk aangewezen.

5.1.2. De Belgische kernuitstap

Door de coronacrisis is de vraag naar elektriciteit gedaald met 15 tot 18% in de maanden maart en april. In onze buurlanden werden vergelijkbare dalingen genoteerd. Niemand weet momenteel in welke mate deze daling structureel is. Voor het uitbreken van de coronacrisis werd de Belgische kernuitstap vanaf 2025 (of later) steeds gekoppeld aan een voldoende productiecapaciteit via bestaande en nieuwe gascentrales. Vanuit een Europees perspectief zouden nieuwe gascentrales in ons land ook een rol kunnen spelen in het uit de markt duwen van oude steenkoolcentrales in de rest van de Europese Unie. Door de sterke prijsdaling van CO₂ in EU ETS en de grote onzekerheid over de vraag in de komende jaren, zullen investeerders op korte termijn niet willen investeren in nieuwe gascapaciteit. Indien onvoldoende gascapaciteit beschikbaar zal zijn, is het aangewezen om de jongste kerncentrales langer open te houden om ernstige bevoorradingsrisico's te vermijden.

Hoe onze energievoorziening betaalbaar, betrouwbaar, en duurzaam kan worden lees je in 'Energietrilemma' (2017) van Johan Albrecht, Sam Hamels, en Lennert Thomas.

5.2. INCLUSIEVE SAMENLEVING

5.2.1. Migratiebeleid

België moet een migratiebeleid ontwikkelen in plaats van zijn migratie klakkeloos te ondergaan. Migratiebeleid steunt (i) op de internationale humanitaire verplichtingen, op (ii) het Europees recht van vrij verkeer van personen en, o.m. het beginsel van gezinshereniging, en (iii) op een beleid van wenselijke migratie.

Inzake de internationale humanitaire verplichtingen werden Europese landen naar aanleiding van de recente grote vluchtelingen crisis overvraagd door een ongeziene stroom van vluchtelingen, waaronder ook vele economische vluchtelingen.

Ons land was, zoals andere landen, niet klaar om zo grote aantallen vluchtelingen correct op te vangen, en ook niet om binnen redelijke tijd het onderscheid te maken tussen de vluchtelingen die een status toekomt op grond van humanitaire verdragen, en de economische vluchtelingen die daarbuiten vallen. Ons land moet hier een krachtig beleid rond voeren en adequaat en snel de statushouders correct opvangen en de anderen, in goed overleg met hun landen van herkomst, terugzenden.

Het Europees beleid van vrij verkeer van personen blijft aanleiding geven tot een enorme gevolgmigratie, en de indruk bestaat dat daarbij misbruik wordt gemaakt van het begrip van gezinshereniging. Ons land heeft de plicht om met de EU-lidstaten dit beleid te verbeteren.

Ons land moet een beleid ontwikkelen van georganiseerde en wenselijke migratie op basis van hoedanigheden en kwalificaties voor dewelke wij de juiste kansen kunnen bieden op de arbeidsmarkt. De criteria sporen met de socio-economische behoeften van het land aan arbeidskrachten. Voor de vrijwillige migranten die zich daarvoor aanmelden wordt een ontvangstbeleid gevoerd dat hen onmiddellijk de taal leert, integreert in een lokale gemeenschap en werk verschaft.

Op die wijze dragen die migranten bij tot de welvaarts-groei en tot de verdere integratie van de personen van buitenlandse herkomst.

5.2.2. Integratiebeleid

Integratie rust op de omstandigheid dat nieuwkomers, ongeacht hun herkomst of achtergrond, zich thuis voelen in de gemeenschap waarin ze terecht komen en waarvan ze snel een constitutief deel gaan uitmaken. Daarin verschilt integratie van segregatie, waarin groepen op basis van herkomst, taal of andere kenmerken op en in zichzelf gekeerd blijven en min of meer gesloten gemeenschappen gaan vormen als eilanden in de bredere samenleving.

België heeft een grote achterstand opgelopen inzake integratie en te lang te veel situaties laten bestaan waarin groepen niet werden opgenomen in de bredere gemeenschappen; zoals andere landen kent België ook gedachtenstromingen en partijen die zich openlijk keren tegen personen met andere herkomst of huidskleur.

In een inclusieve maatschappij voelt eenieder zich thuis, en ze verschaft eenieder het gevoel er een integrerend deel van uit te maken. Dat kan met een behoud van een zekere eigenheid, voor zover de “normen en waarden” die aan de basis liggen van onze samenleving gerespecteerd worden. Die normen en waarden zijn in belangrijke mate de principes van de rechtsstaat, die eenieders fundamentele rechten en vrijheden erkent, doch ook beginselen onderschrijft zoals de “scheiding kerk en staat”. Het laatste betekent dat het burgerlijk gezag altijd voorrang heeft op religieus gezag en dat godsdienstvrijheid bestaat binnen en niet boven de rechtsstaat. Godsdienst kan in een rechtsstaat geen rechtsbron zijn met regels die boven de rechtsstaat zouden gelden. Dat kan aanleiding geven tot spanning en misverstand met bevolkingsgroepen die afkomstig zijn uit landen die een staatsgodsdienst erkennen waarin godsdienstige normen worden opgevat als rechtsnormen. Op dat vlak gaan de beginselen van de rechtsstaat voor.

Dat is ook het geval inzake de fundamentele rechten van de mens. Veel nieuwkomers zijn afkomstig uit landen die die rechten en vrijheden, zoals bepaald in de UNO-Verklaring en het EVRM, niet erkennen. Dan moeten zij toch leren hun leven hier in te richten naar onze opvattingen inzake rechten en vrijheden. Dat geeft meestal spanningen en misverstanden inzake de rechten van vrouwen die naar onze opvatting totaal gelijk zijn aan die van personen van het andere geslacht. Ook op dat punt wordt verwacht dat men zich richt naar de hier geldende opvattingen.

In de praktijk betekent dat dat een doorgedreven integratiebeleid dient gevoerd rond deze “waarden en normen” voor zover die fundamentele beginselen betreffen. Dat is geen segregatie waarin we van personen van buitenlandse herkomst totale afstand vragen van hun levensbeschouwelijke of religieuze opvattingen, maar wel dat ze hun leven hier inrichten in onze gemeenschap, dat ze snel in de taal van die gemeenschap kunnen deelnemen aan het gemeenschapsleven, dat hun kinderen het onderwijs in de lokale talen kunnen volgen en dat we ze helpen hun weg te vinden op de arbeidsmarkt – vaak één van de beste instrumenten tot integratie.

Het is daarbij nuttig ook voorschoolse opvang en kleuteronderwijs verplicht te maken zodat de families socialiseren met lokale families, de kinderen en ouders snel de lokale taal leren, de vrouwen emanciperen en, net zoals hun echtgenoten, de weg vinden naar de arbeidsmarkt. Al dergelijke maatregelen moeten deel uitmaken van een beleid van wenselijke migratie, strijd tegen de armoede en begeleiding en ontwikkeling van buurten met achterstandspopulaties.

5.2.3. Armoedebeleid

Hoewel België tot de meest herverdelende landen van de wereld behoort, en we al 40 jaar beleid voeren tot bestrijding van armoede, is het aantal personen dat in armoede leeft gestegen tot gemiddeld 15%, 10% in Vl, 20% in WALL en 30% in Bxl). Dat is onaanvaardbaar, en toont dat het armoedebeleid drastisch moet veranderen.

Armoedebeleid vergt een geïntegreerd beleid van gezins- en jongerenbeleid, onderwijsbeleid, opleiding en tewerkstelling. Bijstand kan dan aanvullend en tijdelijk een rol spelen. De doelstelling moet zijn de armoede weg te werken, het versplinterd beleid verzacht slechts de armoedetoestand, en dat is onvoldoende.

De sleutel is vaak om de mannen en vrouwen aan het werk te krijgen. Daartoe moeten ze de taal (F/N) leren en beheersen en minimale opleiding volgen om aan de slag te kunnen. Dit vergt ook een arbeidsmarktbeleid dat de toegang tot de arbeidsmarkt vergemakkelijkt.

Kinderen van buitenlandse herkomst die in armoede opgroeien, dienen direct begeleid te worden via voorschoolse opvang zodat ze sociale vaardigheden ontwikkelen en de lokale taal leren. Kleuteronderwijs moet verplicht worden en men dient te letten op het te hoge aantal jongeren dat vroegtijdig de school verlaat. Al die elementen vragen een correct aanbod en een ondersteunend gezins-, jongeren- en onderwijsbeleid.

Armoede komt vaak geconcentreerd voor in wijken, vaak ook met een concentratie van personen van buitenlandse afkomst. Lokale besturen moeten een daadkrachtig inclusiebeleid voeren, ook op het vlak van huisvesting, gemeenschapsvoorzieningen en sociale woningen.

Voor meer informatie over hoe we meer mensen mensen uit armoede helpen tegen een lagere budgettaire, economische en sociale kost, lees 'Krachtlijnen voor meer werk én minder armoede: sociale bescherming in tijden van arbeidsdiversiteit' (2019) van Ive Marx. Ons migratie en integratiebeleid wordt onder meer besproken in 'Klokslag twaalf' (2014) van Bilal Benyaich en 'Arbeidsmarktintegratie van vluchtelingen: de klok tikt.' (2016) van Nathalie Lambrecht, Marc De Vos en Ivan Van de Cloot.

ITINERA

Expertise - Pathways - Impact

Itinera Institute VZW
Hertogsstraat 31
1000 Brussel

T +32 2 412 02 65

M +32 486 98 31 17

F +32 2 412 02 69

E info@itinerainstitute.org